

УДК: 338.43:631.1:338.33
DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-48

СЕЛЮТИН С. Т.
Чернігівський національний технологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано сучасний стан функціонування організаційно-економічної структури підприємств тваринництва. Зазначено, що на особливу увагу заслуговують питання оптимального поєднання між заходами стратегічного планового регулювання й ринковим механізмом. Репрезентовано структурну побудову кооперативного господарства у тваринництві. Пропонований нами тип кооперації пов'язаний з розвитком виробництва тваринницької продукції в особистому господарстві. Запропоновано перспективні напрями удосконалення організаційно-економічної структури підприємств тваринництва: забезпечити консолідацію первинними виробничими ланками виробничих ресурсів; надати право первинним виробничим ланкам (первинним кооперативам) і кооперативному господарству в цілому частину виробленої продукції реалізувати на власний розсуд; запровадити систему оплати праці від отриманого доходу; застосовувати інноваційні технології виробництва кінцевої продукції й ресурсозберігаючу техніку.

Ключові слова: тваринництво, аграрне виробництво, організаційна структура, економічна структура, регулювання.

SELUTIN S.
Chernihiv National University of Technology

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC DETERMINANTS OF LIVESTOCK DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article analyzes the current state of functioning of the organizational and economic structure of livestock enterprises. It is noted that the issues of optimal combination between strategic planning measures and the market mechanism deserve special attention. The structural construction of a cooperative farm in animal husbandry is represented. Our proposed type of cooperation is associated with the development of livestock production in the personal farm. Perspective directions of improvement of organizational and economic structure of the enterprises of animal husbandry are offered: to provide consolidation by primary production links of production resources; give the right to the primary production units (primary cooperatives) and the cooperative economy as a whole to sell part of the products at its own discretion; to introduce a system of remuneration from the received income; to apply innovative technologies of production of final products and resource-saving equipment. At the stage of development of cooperative management methods, given the still low training of workers for the use of intensive production methods (economic knowledge, technology, technology), a special role is given to the scientific support of primary production units. The unit of innovative development is introduced into the production process on the principles of self-payment. With the development of cooperation there is an opportunity to significantly strengthen the construction service in APV, increase its capacity, especially in the enterprises of building materials. It is necessary to approach the acute problem of supplier and sales service in a new way. The main thing is to move to a wholesale system, and it becomes more real due to the complete freedom of the proposed system. It may turn out that with the development of competitiveness of production, the sales unit will become a limiting factor. It is necessary to carry out preparatory work for its construction, training for cooperatives, advertising.

Keywords: livestock farming, agrarian production, organizational structure, economic structure, regulation.

Постановка проблеми. Трансформація системи управління національним господарством, реформування організаційно-економічного механізму викликає необхідність створити гнучку структуру аграрних підприємств яка стимулювала б аграріїв до підприємницької та творчої ініціативи. Досягнення цієї мети пов'язане із впровадженням багатогранного комплексу послідовних заходів. Нам вони представляються у вигляді трьох взаємозалежних ланок: перше - негайні заходи загальноекономічного характеру, що стосуються всіх рівнів управління; друге - удосконалювання економічного механізму самого аграрного підприємства; третє - удосконалювання організаційної структури аграрного підприємства. Необхідно знайти оптимальне поєднання між заходами стратегічного планового регулювання й ринковим механізмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад функціонування організаційно-економічної структури підприємств тваринництва зробили О. Бородіна, І. Гришова, Л. Довгань, М. Корецький, М. Латинін, М. Малік, С. Майстро, О. Могильний, Г. Мостовий, О. Наумов, О. Саламін, Шестаковська Т., Г. Черевко та інші. Однак багаторазові спроби організаційно-економічних перетворень у агропромисловому виробництві, як відомо, себе не виправдали. Серед багатьох причин цього – здійснення на їх основі дуже обережних і досить обмежених за сутністю й формами вдосконалень переважно шляхом організаційно-структурних перетворень, які є найпростішими для виконання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування особливостей функціонування організаційної і економічної структури виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва в сучасних ринкових умовах та обґрунтування напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Планове управління в умовах ринку виражає інтереси суспільства, направляє зусилля підприємств й всієї системи в найбільш раціональне русло. Ринковий

механізм відкриває підприємствам свободу дій, за допомогою його розвиваються економічні методи управління. Проте дотепер не зняті давні побоювання негативних наслідків ринкового механізму. На наш погляд, ця позиція не обґрунтована, тому що в руках планового регулювання знаходяться такі важелі, як система ціноутворення й оподаткування. Отже, потрібно розробити дію ринкового механізму й регулювати його плановими важелями. Таким шляхом установиться оптимальне їх поєднання.

Необхідно більш ефективно використати кооперативний рух. Найбільш підходящою формою кооперації є міжгосподарські формування по горизонталі. Ними можуть стати виробничі системи, що надають підприємствам послуги науково-технічного характеру й дотримуються всіх компонентів демократичного управління. Виробничі об'єднання всіх видів раніше або пізніше зустрінуться з досить складними проблемами в розвитку ініціативи. Необхідно подолати монополію у аграрній науці. Монополія у вирішенні виробничих і наукових проблем стала головною перешкодою інноваційного процесу, що різкіше, ніж у будь-якій іншій галузі національного господарства проявляється в агропромисловому виробництві, де тенденції монопольного пріоритету особливо великі. Монополію необхідно замінити конкуренцією як у виробничій, так й у творчій сфері діяльності системи АПВ [1-2].

Доцільно вдосконалювати економічну структуру самого аграрного підприємства, залучати працівників до процесів прийняття рішень. Варто прагнути створити й постійно вдосконалювати таку систему, що всіляко стимулювала б зростання виробництва, збільшувала кінцевий продукт на аграрних підприємствах. Матеріальне стимулювання повинне залежати від якості й кількості творчої праці.

Варто було б удосконалити організаційні моделі підприємств, не ламаючи існуючих й разом з тим вирішуючи назрілі проблеми й скасовуючи протиріччя, що нагромадилися. Необхідно підсилити систему наукових консультацій по освоєнню нових методів господарювання, але при максимальному урахуванні місцевих природно-економічних умов.

Значні перспективи має кооперування коштів населення для формування спільних фондів (будівництво виробничих об'єктів, придбання сільськогосподарської техніки). Людина при цьому стає акціонерним власником спільних засобів виробництва. За вкладені кошти вона одержує відсотки річних, розмір яких буде залежати від економіки підприємства, ефективності виробництва. Таким чином, змінюється відношення людини до засобів виробництва, вона стає особисто зацікавленою у підвищенні їх ефективності.

Аналогічну форму кооперативних відносин можна запропонувати й на базі кооперування вкладеної сукупної праці. Вона почне стимулювати більш високий економічний результат - валовий або чистий доход. Більшу його частку можна буде направити на розширене відтворення фондів, а надалі додатковий доход уже розподіляти пропорційно кількості вкладеної сукупної праці. У перспективі могли б з'явитися нові економічні форми й методи кооперування, участь людини на правах пайовика в розподілі економічного результату.

Необхідне застосування й розвиток більш гнучких форм організації виробництва. Сучасні тенденції - це різноманітність організаційних форм виробництва. Організація виробництва на основі такої форми праці, як малі підприємства сприяє інноваційному розвитку, тому що вони дають простір і реалізують більш високу продуктивність праці. Головний секрет ефективності малих підприємств у тому, що праця на землі наближається до свого споконвічного сільського характеру, і це є зрозумілим сільській людині. У малих підприємствах виробничі відносини між людьми більш доладні й кращий психологічний клімат. У малих підприємствах люди активніше зацікавлені в кінцевих результатах праці, більше можливостей для взаємозамінності, залучення пенсіонерів і підлітків, ефективніше використовуються виробничі потужності, кормові ресурси й інші фактори. Особливо яскраво це проявляється в малих селах, на хуторах [3-4].

Малі підприємства, малі виробничі й обслуговуючі кооперативи породжують нові виробничі відносини на селі. Вони, можуть стати основою більш досконалої великої моделі господарства. Але передчасно передбачати, які саме економічні й організаційні структури господарства виявляться найбільш ефективними в майбутньому. Необхідно експериментувати, перевіряти ще раз й, узагальнивши накопичений досвід, краще рекомендувати виробництву. Головне, щоб не стримувалася ініціатива, щоб заохочувалася гнучка система організаційних форм виробництва.

Доцільно удосконалювати й розвивати поєднання підприємств й особистого підсобного господарства. Необхідність існування особистого підсобного господарства впливає із самостійності селянина. Цю рису його способу життя продиктували особливості сільської праці. Селянин по своїй природі повинен бути господарем над собою. У аграрному підприємстві його обмежують різні технології. У жорсткому їх режимі він не може проявити свою самостійність. Він повинен прийти до цього у своєму особистому підсобному господарстві.

У різних природно-економічних умовах, у різних за рівнем розвитку господарствах воно буде інтерпретуватися по-різному. Необхідно врахувати працьовитість сільської людини. Якщо вона у повну віддачу не працює на підприємстві, то витрачає більше фізичних сил в особистому підсобному господарстві. У нашій країні це проявляється як закономірність. В економічно міцних підприємствах, де перейшли на самі передові методи організації виробництва й праці, де праця інтенсивна, особисте підсобне господарство

менш розвинене. В економічно ж слабких підприємствах, у господарствах, що перебувають у гірших природно-економічних умовах, де люди працюють у підприємствах менш інтенсивно, особисте підсобне господарство розвинене більше. Однак у цілому виробництво в аграрних підприємствах й особистому підсобному господарстві повністю відповідає якості землі й комплексній оцінці виробничого потенціалу. Це закономірність нашої країни. У регіонах можуть бути й інші співвідношення. Звідси виходить, що залежно від рівня розвитку підприємств, від інших місцевих умов модель поєднання особистого господарства із аграрними підприємствами повинна бути диференційованою [5].

Слід відзначити ще одну важливу обставину. Там, де більше розвинене особисте підсобне господарство, там більше розвиваються й фермерські господарства, за допомогою яких відбувається процес злиття особистого господарства із підприємництвом, підсилюється їх кооперація й інтеграція.

Ми зупинимось на структурній будові кооперативного господарства. Ядром агропромислового виробництва в пропонованій системі трансформації АПВ повинне стати кооперативне господарство - носій інтенсивного функціонування виробничого комплексу на демократичних принципах. Механізм його побудови показаний на рис. 1.

Кооперативне господарство формується на базі підприємств на основі демократичних принципів, закладених у Законі України «Про кооперацію». Найбільше вигідно застосовувати кооперацію виробників і споживачів у багатогалузевому господарстві. Втім, недоцільно поки змінювати сформовані відносини у спеціалізованих підприємствах з високою концентрацією виробництва: птахофабриках, свинокомбінатах, тепличних комбінатах тощо.

Епіцентром уваги всієї системи АПВ стають первинні ланки виробників сільськогосподарської продукції - основа кооперативного господарства. Саме під інтереси працівників до кратного росту продуктивності праці, інтереси, що збігаються з потребами всього суспільства, і варто набудувати систему цього комплексу.

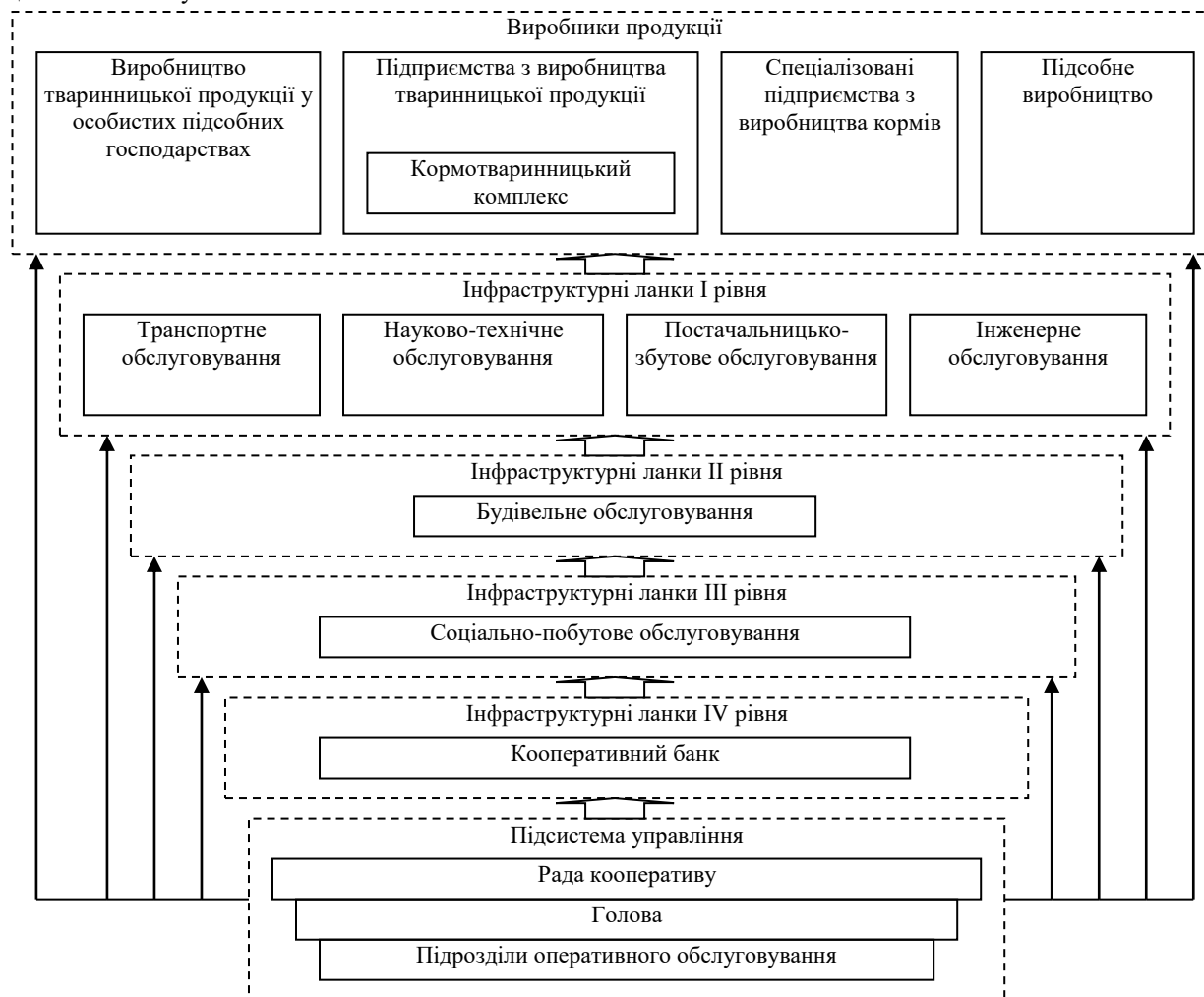

Рис. 1. Структурна побудова кооперативного господарства у тваринництві

*Джерело: запропоновано автором

Підкреслимо принципову відмінність пропонованої кооперативної системи. Якщо раніше агросфера організаційно неодноразово перебудовувалася, залишаючись «перевернутою» - маючи головним верхні

ешелони управління, під якими підбудовувалося все інше, удосконалюючи механізм адміністрування, то в кооперативному господарстві відбуваються якісні перетворення, усе перевертається з «з гори до низу».

«У голову» кооперативного господарства пропонуваного типу піднімаються первинні виробники основної продукції АПВ, а «до низу» повинні спуститися всі, хто зобов'язаний швидкими, працьовитими й економічними діями забезпечувати гарантовано успішну роботу головного блоку господарства.

Матеріальне благополуччя обслуговуючих ланок, включаючи й управління, повністю залежить від підсумків роботи виробників. Наприклад, оплата праці працівників сервісу повинна бути пропорційна заробітку членів первинних виробничих ланок. Тоді сервіс перестане бути дорогим, оскільки збільшення вартості обслуговування й управління призведе до зниження заробітку «головних виробників», а отже, погіршить матеріальний рівень залежних від них працівників сервісу. Таким чином, вся система сервісу буде зацікавлена в підвищенні заробітку працівників виробничих ланок (первинних кооперативів) [6-7].

Виробники продукції кооперативного господарства формуються в первинні виробничі ланки. Загальний принцип їх побудови заснований на пробудженні й підтримці інтересу працівника до економічних результатів, що досягаються інтенсивним шляхом. Продуктивність праці працівників первинних ланок не повинна знижуватися за показником вартості реалізованої продукції, оскільки інакше господарство не зможе працювати на принципах самофінансування. Для досягнення поставленої мети в рамках кооперативного господарства необхідно:

- забезпечити консолідацію первинними виробничими ланками виробничих ресурсів (власних та орендованих на довгостроковій основі): землі, тварин, техніки й інших основних засобів виробництва;

- надати право первинним виробничим ланкам (первинним кооперативам) і кооперативному господарству в цілому частину виробленої продукції (вище базисної врожайності, продуктивності) реалізувати на власний розсуд, вступаючи у відносини з посередницькими постачальницько-збутовими кооперативами;

- запровадити систему оплати праці від отриманого доходу. Такий порядок стимулює інтерес до досягнення найбільшої продуктивності землі, тварин при економії витрат на техніку, засоби хімізації, запасні частини, пальне, ремонт. Працівники відчувають необхідність заощаджувати ресурси;

- застосовувати інноваційні технології виробництва кінцевої продукції й ресурсозберігаючу техніку;

- спеціалізувати первинні виробничі ланки під такий набір культур і робіт, які б стабілізували, вирівнювали навантаження працівників протягом року, передбачаючи й повноцінний відпочинок.

У реалізації місцевих продовольчих стратегій особливе значення мають інноваційні фактори розвитку АПВ. І разом з тим у первинних ланках мало володіють інноваційними підходами й методами конкретного виробництва. Тому доцільно на районному рівні мати підрозділи, відповідальні за наукове забезпечення виробництва, причому підрозділи, матеріально зацікавлені в науковому забезпеченні місцевого АПВ. Для цього комплектується колектив з найбільш кваліфікованих фахівців.

Кооператив (підприємство) по інженерному забезпеченню створює економічний гарантований і мобільний сервіс виробників продукції, включаючи транспортне, енергетичне обслуговування, ремонт і технічне обслуговування. Для розвитку підсобного виробництва, випуску несільськогосподарської продукції він кооперується із промисловими підприємствами. Очевидно, що не можна домогтися роботи районного підприємства на принципах самофінансування, якщо не залучати місцеві трудові ресурси до підсобного виробництва. Розрахунок робиться на те, що коли інтенсивна праця в аграрному виробництві стане повсюдною, звідси може звільнитися до 30% працівників, і значна частина їх повинна перейти у нові для АПВ виробничі галузі [4].

З розвитком кооперації з'являється можливість істотно зміцнити будівельний сервіс в АПВ, збільшити його потужності, особливо на підприємствах будівельних матеріалів. По-новому варто підійти до гострої проблеми постачальницько-збутового сервісу. Головне - перейти на систему оптової торгівлі, а вона стає більш реальною у зв'язку з повною свободою пропонованої системи. Може виявитися, що з розвитком конкурентоспроможності виробництва обмежуючим фактором стане збутовий блок. Необхідно провести підготовчу роботу до його побудови, підготовки кадрів для кооперативів, реклами.

Кооперативний банк здійснює всю повноту фінансової й економічної діяльності підприємства й його складових підрозділів. Кожне кооперативне формування має свій рахунок і може одержати кредит. Кооперативний банк визначає ціни на реалізовану проміжну продукцію (для розрахунків при кооперації між колективами), розцінки на послуги. Банк надає працівникам консультації. З особистих заощаджень тут можуть створюватися фонди для фінансування будівництва або діяльності окремих об'єктів, а доходи розподілятися відповідно до пайових внесків вкладників. Найважливіша частина діяльності кооперативного банку - фінансування страхових ресурсів, включаючи фонд оплати праці. При модернізації агропромислового виробництва доцільно організувати незначне число нових підприємств, а всю увагу направити на вдосконалювання економічного механізму, об'єднання й ефективну реалізацію інтересів.

Висновок. Пропонований нами тип кооперації пов'язаний з розвитком виробництва тваринницької продукції в особистому господарстві (підсобна - вторинна - діяльність працівників господарства, що обслуговують підприємства або городян). Із присадибним господарством кооперується спеціальна ланка по виробництву кормів. Вона їх заготовлює, зберігає й доставляє кооператорам-тваринникам за заявками й

цінами домовленості. Щоб це було вигідно господарству, перші здають всю продукцію або частину її місцевому збутовому кооперативу, а кормозаготівельна ланка оплачує вартість користування землею, працею, а також обкладає податком у розмірах, добровільно прийнятих радою кооперативу. Успішна фінансова діяльність кооперативного господарства немислима без серйозного розвитку підсобного виробництва на основі кооперації із промисловими й іншими підприємствами.

На етапі освоєння кооперативних методів господарювання, з огляду на поки невисоку підготовленість працівників для застосування інтенсивних прийомів виробництва (економічні знання, технології, техніка), особлива роль приділяється науковому забезпеченню первинних виробничих ланок. У виробничий процес на принципах самооплатності вводиться підрозділ інноваційного розвитку. У такий первинний осередок - робочу групу в системі наукового забезпечення АПВ входять найбільш кваліфіковані фахівці. Таким чином, центр наукового впливу переміщується з фахівця господарства на безпосереднього виробника продукції, до якого нові знання зазвичай не доходили.

Література

1. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій. Економіка АПК. 2008. № 5. С.51–55.
2. Карасова Н.А. Реновація основних засобів сільськогосподарських галузі та галузі лізингових умов. Економіка: проблеми теорії та практики, 2008. №244. С.539-546.
3. Череп А. В. Управління інноваційними процесами на підприємстві: сучасні підходи та перспективи. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. 2014. № 4. С. 43–46.
4. Довгань Л.Є. Стратегічне управління [Текст]: навч. посіб. / Л.Є. Довгань, Ю.В. Каракай, Л. П. Артеменко 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
5. Щербата М.Ю. Управління оборотними активами молокопереробних галузі АПВ. Бізнес-навігатор. 2014. № 1. С. 155-159.
6. Митяй О.В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки галузі агропродовольчої сфери. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: "Економічні науки". Вип. 9-1. Ч.1. 2014. С. 57-60.
7. Никифоров А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. К.: КНЕУ, 2010. 420с.

References

1. Malik M. Y. (2008). Do pytannia staloho rozvytku sil'skykh terytorii [On Sustainable Development of Rural Areas]. Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex. no. 5. pp.51–55.
2. Karasova N.A. (2008). Renovatsiya osnovnykh zasobiv sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv v umovakh lizynhu [Renovation of fixed assets of agricultural enterprises under leasing conditions]. Economics: problems of theory and practice, 244, 539-546.
3. Cherep, A.V. (2014), "Management of innovative processes in the enterprise: modern approaches and perspectives", Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini: zbirnyk naukovykh prats', vol. 4, pp. 43-46.
4. Dovhan L.Ie., Karakai Yu.V., Artemenko L. P. (2011). Stratehichne upravlinnia [Strategic management]: K.: Tsentru uchbovoi literatury.
5. Shcherbata M.Iu. (2014). Upravlinnia oborotnymy aktyvamy molokopererobnykh pidpryemstv APV [Management of working assets of dairy processing enterprises]. Biznes-navihator – Business Navigator, no.1. pp. 155-159.
6. Mytaii O.V. (2014). Alternatyvni dzherela pidtrymky ta zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv ahroprodovolchoi sfery [Alternative sources of support and strengthening of economic safety of enterprises in the agro-food sector]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: "Ekonomichni nauky" – Scientific Herald of Kherson State University. Series: "Economic Sciences", vyp. 9-1. Ch.1. pp. 57-60.
7. Nykyforov, A.Ye. (2010), Innovatsijna diial'nist': teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia [Innovative activity: theory and practice of public administration], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Рецензія/Peer review : 22.01.2020

Надрукована/Printed : 11.03.2020

Рецензент : д. е. н., проф. Комарницький І. М.